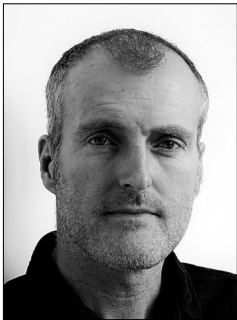

**TUPAKKA-
KAUPPIAS**

© Annette Pohnert / Carl Hanser Verlag

Robert Seethaler on Berliinissä ja Wienissä asuva ja työskentelevä itävaltalainen kirjailija ja näyttelijä (s. 1966, Wien). Hänen läpimurtoteoksensa *Tupakkakauppias (Der Trafikant)*, Kein&Aber, Zürich, 2012) on psykologinen kuvaus nuorukaisen maailmankäsityksen suuresta muutoksesta Toisen maailmansodan aaton ilmapiirissä Wienissä, Saksassa tapahtuvan kansallissosialistisen poliittisen aatteen nousun ja Euroopassa kytevien, kohta roihahavien juutalaisvainojen paineessa. Kaupunkiin saapuu vuonna 1937 maalta oppipojaksi sanomalehti- ja tupakkakauppaan, jonka omistajan Gestapo sittemmin pidättää, 17-vuotias Franz, joka tutustuu kulman takana asuvaan kaupan kanta-asiakkaaseen, lääkäri ja tutkija Sigmund Freudiin, psykoanalyttisen liikkeen luojaan ja kehittäjään. Tutustumisesta, jota sävyttää Freudin kehoitus rakastumiseen ja sen seurauksena käynnistyvä Franzin ihasutuminen varieteetanssijattareen, alkaa erityinen kontakti kahta elämäntuntemisen äärireunaa ja -tasoa edustavan ihmisen välillä. Freudin antamista isoisäisistä neuvoista ja viittauksista, ei suoranaista analyyseistä, aikakauden enteisiin ja vaaroihin, rakentuu Franzin mielen mullistava näkökulma koko eurooppalaisen todellisuuden uudeksi kääntävään maailmanmarssiin, jossa yksilöt ja yksilölliset ajatukset myös juutalaisuuden ulkopuolella ovat oleva hengenvaarassa. Samalla teos on kuvaus nuoren ihmisen yksilöllisestä havahtumisesta hänen mieltään, tunteitaan ja tuntemuksiaan liikuttaviin tekijöihin erilaisten ihmiskohtaloiden, hyvän ja kasvavan pahan keskellä. Natsismin ja antisemitismin nousuun altistuneen ja alistettavan Wienin ilmapiiri on teoksessa kuvattu hyytävän samastuttavasti. Seethaler on luonut yksilön näkökulmasta rakentuvan lähihistorian kuvauksen, jossa lukija kohtaa koko vuosisadan kehitykseen sittemmin vaikuttaneet tekijät ja niiden enteet, samoin kuin freudilaisen myytin ääriviivat ja eurooppalaisen kollektiivisen sairauden tuntomerkit. Vuonna 2020 on ilmestynyt Seethalerin *Kokonainen elämä* -kertomus (Aula & Co, suomentanut: Raimo Salminen, Ein ganzes Leben, Hanser Berlin, 2014) – minimalistinen kuvaus Alpeilla elävän vuorityöläismiehen elämästä voimakkaan ympäristöllisen muutoksen keskellä. Italialaisen auteur-ohjaajan Paolo Sorrentinon magneettisessa *Nuoruus*-elokuvassa (2015) Robert Seethaler teki roolin vuoristokiipeilijänä.

Robert Seethaler

TUPAKKA- KAUPPIAS

SUOMENTANUT
Arja Rinnekangas

LURRA Editions

Toinen painos

Teoksen suomentamista on tukenut:

Kääntäjä kiittää WSOY:n Kirjallisuussäätiötä saamastaan tuesta.

Übersetzerhaus Looren, Sveitsi

© 2012/2013 by Kein & Aber AG Zürich - Berlin

Saksankielinen alkuteos: *Der Trafikant*, 2013

LURRA Editions
www.lurraeditions.fi
PL 197
FI-00531 Helsinki

Kansi ja taitto: Kim Söderström

Painopaikka: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-7380-20-8

Eräänä loppukesän sunnuntaina vuonna 1937 Salzkammergutin halki pyyhki odottamattoman voimakas rajuilma, joka saisi aikaan Franz Huchelin siihen saakka pikemminkin tapahtumaköyhässä, päiviään toistavassa elämässä nopean ja myös täysin käänteentekevän muutoksen. Kuultuaan kaukaa tulevat ensimmäiset ukkosen jyryhdykset Franz oli juossut piskuisessa Nußdorfin kylässä Attersee-järven rannalla sijaitsevaan pieneen kalastajamökkiin, jossa hän asui äitinsä kanssa, ja oli siellä ryöminyt turvaan syvälle sänkynsä lämpimän untuvapeiton tarjoamaan luolaan, josta käsin hän sitten kuunteli pelottavan kuuloista jyrinää. Myrsky tuntui runtelevan mökkiä joka puolelta. Hirsiparrut natisivat, ikkunaluukut paukkuivat ulkoseinää vasten ja katolla lepattivat paksun sammaleen peittämät päreet.

Rajuilman vihdoinkin laannuttua, ja ensimmäisen hennon auringonsäteiden väreillä monen

sukupolven raskaiden kalastajasaappaiden mustuttaman eteisen halki aina Franzin vuoteeseen saakka, tämä pyörähti kerälle hetkitäisessä hyvänolontunteen puuskassa, pistäen heti kohta päänsä ulos peiton alta katsellakseen ympärilleen. Mökki oli edelleen pystyssä. Jeesus roikkui yhä ristillä ja vesipisaroiden peittämän ikkunaruudun läpi loisti yksittäinen pelargonian kukan terälehti kuin hennonpunainen toivonvälkähdys.

Franz kömpi ulos sängystään ja meni keittiösyvennykseen lämmittääkseen kahvia ja rasvaista maitoa. Hellan alla olleet polttopuut olivat säilyneet kuivina ja syttyivät kuin kuiva heinä. Franz tuijotti hetken valoa tuottavaa tulta, kun mökin ovi lennähti auki äkkinäisellä sysäyksellä. Matalassa oviaukossa seiso i äiti. Rouva Huchel oli hoikka, nelissäkymmenissä oleva, yhä edelleen viehättävän näköinen nainen, joskin hie man riutuneen oloinen, kuten olivat useimmat paikalliset, joihin työ suolakaivoksissa, navetoissa tai kesäasukkaiden keittiöissä oli jättänyt jälkensä. Hän vain seiso i siinä hengästyneenä, nojaten toisella kädellään ovenpieleen, pää kumarassa. Esiliina oli liimautunut hänen var taloonsa, hänen hiuksensa roikkuivat sekaisin

otsalla ja hänen nenänvarttaan pitkin tippui muutamia vesipisaroita. Hänen takanaan kohosi synkkänä Schafberg kohti pilviä, joiden välistä pilkisti paikoin sinistä taivasta. Franz tuli ajatelleeksi vinoksi veistettyä Neitsyt Marian kuvaa, jonka joku oli ammoisina aikoina naulannut Nußdorfin kappelin ovenraamin pieleen ja joka nyt oli ränsistynyt lähes tunnistamattomaksi.

”Oletko äiti kastunut?”, Franz kysyi ja sohi samalla tuoreella oksalla hellan tulta. Äiti nosti päätään, ja silloin Franz huomasi äidin itkevän. Kyyneleet sekoittuivat sadepisaroihin ja äidin olkapäät tärisivät.

”Mitä oikein on tapahtunut?”, poika kysyi pelästyneenä ja tunki tuoreen oksan savuavaan tuleen. Sen sijaan, että äiti olisi vastannut kysymykseen, tämä irrotti otteensa ovenkarmista ja otti muutaman askeleen Franzia kohti ja jäi seisomaan keskelle huonetta. Hetken hän näytti katsovan etsivästi ympärilleen, sitten hän kohotti avuttomanoloisesti kätensä ja pudottautui polvilleen maahan.

Franz otti epäröivän askeleen, laittoi kätensä äitinsä pään päälle ja alkoi epävarmasti silittää tämän hiuksia.

”Mitä oikein on tapahtunut?”, Franz toisti käheällä äänellä. Yhtäkkiä hän tunsu itsensä merkilliseksi ja tyhmäksi. Tähän saakka kaikki oli ollut aina toisinpäin: Hän oli itkenyt ja äiti oli silittänyt hänen päätään. Äidin pää hänen kätensä alla tuntui hennolta ja hauraalta, ja päänahan alla Franz tunsu sykkeen ihon alla.

”Hän on hukkunut”, äiti sanoi hiljaa.

”Kuka?”

”Preininger.”

Franz jäykistyi. Muutaman hetken hän piteli vielä kättään äitinsä pään päällä, veti sen sitten pois. Äiti työnsi hiussuortuvat pois otsalta. Sitteen hän nousi seisomaan, otti kiinni yhdestä esiliinan kulmasta ja pyyhkäisi sillä kasvojaan.

”Sinähän savustat koko mökin!”, hän sanoi ja otti tuoreen oksan pois hellan pesästä ja kohensi tulta.

Alois Breininger oli omien sanojensa mukaan Salzkammergutin rikkain mies. Todellisuudessa hän oli vasta kolmanneksi rikkain, mikä suuttu häntä suunnattomasti, ja tämä tosiasia oli tehnyt hänestä kunnianhimoisen jääräpään, jollaisena hänet arveluttavalta maineeltaan tiedettiin. Hänelle kuului muutama hehtaari metsä-

ja niittymaita, saha, paperitehdas, tienoon neljä jäljellä olevaa kalastusyritystä, jonkinmoinen määrä isompia ja pienempiä järvenrantatontteja niihin kuuluvine rakennuksineen, samoin kuin kaksi lauttaa, yksi huvimatkailuun tarkoitettu laiva ja ainoa auto tiettävästi neljän kilometrin säteellä: komea, shampanjaanpunainen vaunu, merkiltään Steyr-Daimler-Puch, joka Salzkammergutille ominaisten, sateiden jatkuvasti kostuttamien katujen tähden seisoi omia aikojaan yhdessä ruosteisessa peltivajassa.

Alois Breiningerin kuusikymmentä ikävuotta eivät näyttäneet painavan häntä, sillä hän oli edelleen täydessä iskussa. Hän rakasti itseään, kotimaataan, hyvää ruokaa, väkeviä juomia ja kauniita naisia. Joskin kauneuden kohdalla kaikki on subjektiivista ja siksi myös suhteellista. Itse asiassa hän rakasti kaikkia naisia, koska hänestä kaikki naiset olivat kauniita. Franzin äitiin hän oli tutustunut vuosia sitten eräässä järvenrantajuhlassa. Franzin äiti seiso vanhan lehmuksen alla, yllään taivaansininen leninki, ja hänen säärensä olivat yhtä vaaleanruskeat, sileät ja moitteettomat kuin oli shampanjaanpunaisen Steyr-Daimler-Puchin puinen ratti. Breininger tilasi tuoretta paistettua kalaa,

yhden kannullisen hedelmäviiniä ja pullollisen kirsikkaviiniä, ja syödessään ja juodessaan, he eivät edes yrittäneet katsoa toistensa ohitse. Pian kohta he tanssivat polkkaa ja myöhemmin jopa valssia ja kuiskuttelivat salaisuuksia toistensa korviin. Sitten he kävelivät tähtien valaiseman järven ympäri ja löysivät itsensä odottamatta peltivajasta ja pian Steyr-Daimler-Puchin takapenkiltä. Takapenkki oli kyllin leveä, nahka pehmeää, iskunvaimentimet hyvin rasvatut, kaikinensa yö oli hyvin onnistunut. Siitä lähtien he tapasivat aina uudestaan vajassa. Ne olivat lyhyitä, hetkittäisiä yhteen tulemisia, joihin ei liittynyt mitään vaateita tahi odotuksia. Rouva Hucheliin näillä miellyttävän hikisillä kohtaamisilla oli vielä yksi, lähes vielä hieman miellyttävämpi sivuvaikutus: täsmällisesti, jokaisen kuukauden lopussa, lehahti Nußdorfin säästöpankkiin sievoisen summan sisältävä shekki. Kyseinen säännöllinen rahasiunaus mahdollisti hänelle muuton aivan järvenrannassa olevaan entiseen kalastajatorppaan, jokapäiväisen lämpimän aterian ja kaksi kertaa vuodessa bussimatkan Bad Ischliin, juodakseen siellä Cafe Esplanadissa kupillisen kuumaa kaakaota, ja suodakseen tilaisuuden ostaa siellä kahvilan

vieressä sijaitsevasta kangaskaupasta muutaman metrin pellavaa uutta leninkiä varten. Hänen pojalleen Franzille Alois Breiningin rakkaudellinen anteliaisuus tuotti sen edun, että tämän ei tarvinnut muiden poikien tavoin ryömiä joka päivä joidenkin suolasäkkien tai lantakasojen seassa, ansaitakseen niukan toimeentulon. Sen sijaan poika saattoi käyskennellä päivät pitkät metsissä, panna pitkäkseen laiturille ja antaa auringonsäteiden lämmittää mahaansa tai jäädä huonolla ilmalla vaan omaan sänkyynsä ja unelmoida. Nyt näille ajoille tuli loppu.

Kuten jo neljäkymmenen vuoden ajan – poikkeuksena muutama vastenmielinen tapahduma, kuten ensimmäinen maailmansota tai sahan suurpalo – Alois Breininger oli viettänyt myös tämän sunnuntaiaamupäivän *Zum Goldenen Leobold* -kyläravintolan kantapöydässään, syönyt kauriipaistia, lisukkeena haudutettua punakaalia ja sämpyläpyöryköitä, ja oli nauttinut kahdeksan kolpakollista olutta ja neljä tuplaryyppyä, ja syvällä jyrisevällä bassoäänellään oli parhaansa mukaan ottanut kantaa Ylä-Itävallan kansanperinteen vaalimiseen, Euroopassa syyhyn tavoin leviävään bolsevismiin, hölmöihin juutalaisiin ja vielä hölmöm-

piin ranskalaisiin ja matkailun kehittämisen lähes rajattomiin mahdollisuuksiin. Kun hän sitten keskipäivän aikaan hieman voipuneena hoiperteli rantatietä kotiin päin, kaikki oli merkillisen hiljaista hänen ympärillään. Yhtään lintua ei näkynyt, yksikään hyönteinen ei äänellyt, jopa raatokärpäset, jotka vielä kyläravintolassa olivat pyörineet hänen hikisen kiiluvassa niskassaan, olivat kadonneet. Taivas roikkui rasakaana järven yllä, veden pinta oli aivan tasaisen tyyni. Edes kaislat eivät liikahtaneet, oli kuin itse ilma olisi kaikonnut ja sulkenut koko tienoon hiljaiseen liikkumattomuuteen. Alois ajatteli kyläravintolassa tarjolla ollutta siansylttyä. Hänen olisi pitänyt tilata sitä kauriinpaistin sijaan, joka nyt – viinaryypyistä huolimatta – painoi tiiliskiven tavoin hänen vatsassaan. Hän pyyhkäisi paidanhihallaan hikeä otsaltaan ja katseli edessään sametinpehmeänä ja mustanpuhuvansinisenä levittäytyvää järven pintaa. Sitten hän riisuutui.

Vesi oli miellyttävän raikasta. Alois ui rauhallisin vedoin ja puuskutti alla olevan veden salaperäiseen syvyyteen. Kun hän oli ehtinyt suunnilleen järven keskellä, putosivat ensimmäiset sadepisarat ja seuraavan viidenkymmenen

metrin jälkeen vettä tuli kaatamalla. Tasainen vesipisaroiden ropina täytti koko järven pinnan, rankkoja sadekuuroja, tiheästi liikkuvia sadepilviä, jotka yhdistivät taivaan synkkyyden järven tummuuden kanssa. Tuuli nousi muuttuen myrskyksi, ja järven aallot vaahtopäiksi. Ensimmäinen salama taikoi järven hetkeksi epätodelliseen, hopeanhohtoiseen valoon. Ukkonen oli korvia tainnuttava. Jyrinä, joka tuntui halkaisevan koko maailman. Alois nauroi ja pärskytti villisti käsillään ja jaloillaan. Hän mylvi mielihyvystä. Koskaan aikaisemmin hän ei ollut tuntenut vastaavaa eloisuutta itsessään. Vesi hänen ympärillään pulppusi, taivas hänen yläpuoleltaan romahti alas, mutta hän eli. Hän eli! Hän nosti yläruumiinsa ylös vedestä ja hihkui kohti pilviä. Juuri sillä hetkellä salama iski hänen päähänsä. Säteilevä kirkkaus täytti hänen aivonsa, ja sekunnin murto-osan hän saattoi aavistaa ikuisuuden täyttymyksen itsessään. Sitten hänen sydämensä pysähtyi, ja hämmästynyt ilme kasvoillaan ja pienten ilmakuplien ympäröimänä hän vajosi järven syvyyksiin.

Hautajaiset olivat Nußdorfin seurakunnan hautausmaalla ja paikalla oli paljon väkeä.

Monet olivat tulleet lähiseuduilta hyvästel-
läkseen Alois Preiningerin. Haudan ympärille
kerääntyi ennen kaikkea huomattava määrä nai-
sia, joiden kasvot olivat peitetyt mustilla har-
soilla. Itkettiin ja nyyhkytettiin paljon, ja Horst
Zeitlmaier, sahan vanhin työnjohtaja, asetti
oikean käden kolmen sormen tyngät sydämel-
leen, ja vapisevalla äänellä puristi itsestään ulos
muutaman sanan: ”Preininger oli hyvä mies”,
hän sanoi, ”hän ei ollut, sikäli kun tiedetään,
varastanut keltään mitään tai kavaltanut ketään.
Ja isänmaataan hän rakasti enemmän kuin
kukaan toinen. Jo lapsena hän hyppäsi mielel-
lään järveen. Viime sunnuntaina vihonviimei-
sen kerran. Nyt on hänen asuinpaikkansa rak-
kaan Jumalan luona, ja me toivomme hänelle
kaikkea hyvää. Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen
nimeen. Aamen!”

”Aamen!”, muut vastasivat. ”Ja hänellähän
oli yksistään hyviä mielitekoja!”, joku kuis-
kutti ja ympärillä seisojat nyökkäsivät liikut-
tuneina. Yhden mustan harson alta purkautui
kouristuksenomainen nyyhkytys, siellä ja täällä
vaihdettiin vielä muutama sana – sitten kaikki
menivät menojaan.

Kotimatalla Franzin äiti nosti suruharsoaan ja tihrusti itkusta punaisilla silmillään kohti aurinkoa. Järvi oli tyyni ja tasaisen välkehtivä. Matalikossa seisojien harmaahaikara ja odotti liikahtamatta seuraavaa kalasaalista. Toisella rannalla yksi höyrylautoista töräytti irrotessaan laiturista. Kauempana Schafberg oli kuin maalaus ja pääskys lensivät halki kirkkaan ilman.

”Preininger on nyt sitten poissa”, äiti sanoi ja laittoi kätensä Franzin käsivarrelle, ”eivätkä ajat muutu nyt yhtään paremmiksi. Jotakin on ilmassa.” Vaistomaisesti Franz kohdisti katseensa ylös. Siellä ei kuitenkaan näkynyt mitään. Äiti huokasi. ”Sinä olet jo seitsemäntoistavuotias”, hän sanoi. ”Mutta sinun kädet ovat yhä edelleen hennot. Hennot ja pehmeät ja valkoiset, kuin tytöllä. Sinun kaltaisesi ei voi tehdä metsätöitä. Eikä varsinkaan järvellä. Eikä sinusta ole kesäasukkaillekaan mitään hyötyä.” Tällä välin he olivat pysähtyneet, yhä edelleen äidin käden levätessä kevyesti Franzin käsivarrella. Vastakkaisella rannalla höyrylaiva oli irronnut laiturista ja alkoi hitaasti kyntää järven poikki.

”Franz, olen miettinyt hieman asioita”, äiti sanoi. ”On olemassa yksi vanha ystävä. Aikojä

sitten hän vietti yhden kesäkauden täällä järven tuntumassa. Otto Trsnjek on hänen nimensä. Ja tällä Otto Trsnjekillä on Wienin keskustassa kioski. Oikea kioski, jossa myydään sanomalehtiä, tupakkaa ja kaikkea mahdollista. Tämä yksin olisi jo riittävästi, mutta se mikä tekee asiasta vielä paremman on se: Otto on velkaa minulle yhden palveluksen.”

”Minkä tähden?”

Äiti kohautti olkapäitään ja suoristi sormenpäillään suruharson reunan. ”Kesä oli silloin kuuma ja me olimme nuoria eikä pääkopassa ollut juuri mitään ...”

Rannalla harmaahaikara nytkäytti yhtäkkiä päätään, haukkasi pari kertaa nokallaan ilmaa, levitti siipensä ja kohosi taivaalle. He molemmat seurasivat katseillaan linnun lentoa, kunnes lintu jälleen kaarsi alas ja katosi kaislikkoon.

”Älä ole huolissasi, Franz, se oli kauan ennen kuin sinä tupsahdit syliini”, äiti virkkoi. ”Joka tapauksessa olen kirjoittanut hänelle, siis tälle Otto Trsnjekille, ja kysynyt, että olisiko hänelle sinulle töitä.”

”No, onko?”

Vastauksen sijaan äiti tarttui mustaan neuleliiviinsä ja veti sen sisältä esiin viralli-

Uudistettu laitos mestarillisesta kertomuksesta

Wien – vuosi 1937.

**Kaupunkiin saapuu maalta 17-vuotias
Franz oppipojaksi tupakkakauppaan.**

**Hän tutustuu kaupan vakioasiakkaaseen
Sigmund Freudiin, psykoanalyyttisen
liikkeen keskeiseen luojaan.**

**Tutustumisesta käynnistyy tajunnan
mullistava kokemus Toisen maailmansodan
alun ilmapiiristä, kansallissosialismin
noususta ja juutalaisvainoista.**

**Teos kuvaa lähihistorian synkintä
ajanjaksoa koskettavasta näkökulmasta –
nuoren ihmisen heräämisestä tosiasioihin.**

9 789527 380208